

Maciej Muskała

OŚRODEK GLEN MILLS SCHOOL – CHARAKTERYSTYKA ODDZIAŁYWAŃ

Glen Mills School – characteristic of functioning

Abstrakt:

Niniejsze opracowanie przedstawia system resocjalizacji nieletnich realizowany w ośrodku Glen Mills. Przybliża ogólne założenia i zasady funkcjonowania placówki, przedstawia programy i strukturę oddziaływania oraz krytycznie ocenia racjonalność stosowania niektórych środków, zwłaszcza tych opartych na wpływie grupy rówieśniczej.

Słowa kluczowe: resocjalizacja, programy kognitywno-behawioralne, grupa rówieśnicza

Abstract: This paper presents the system of rehabilitation of youths implemented in the Glen Mills School. It introduces the general assumptions and principles which operates the facility, presents the program and its structure as well as critically evaluates the reasonability of certain means especially those based on the impact of the peer group.

Key words: rehabilitation, cognitive-behavioral programs, peer group

Wzrost przestępczości w tym przestępczości nieletnich, ale także tych zachowań, które nie podlegają kryminalizacji a mają charakter dewiacyjny jest faktem bezspornym. I nie jest to jedynie specyfika naszego kraju, ale doświadcza go bodaj większość państw (por: Snyder, Sickmund 2006). Podobne są również tendencje zachodzące w obrębie tego zjawiska, takie jak wzrost przestępstw związanych z narkomanią, spadek wieku najmłodszych sprawców przestępstw, czy rosnący udział dziewcząt w populacji osób dopuszczających się czynów zabronionych. Systemy profilaktyczno – resocjalizacyjne próbują sobie radzić z tym problemem na różne sposoby. Można jednak wyróżnić w nich dwie ogólne tendencje, wcale się nie wykluczające a wręcz uzupełniające. Jest to z jednej strony położenie większej wagi na wczesną interwencję, adresowaną do jak najszerszego grona odbiorców¹, z drugiej zaś coraz surowsze traktowanie coraz to młodszych sprawców². Nie chcąc wchodzić w od lat

¹ Przykładowo w Anglii, od 2004 roku po korekcie funkcjonowania dotychczasowego systemu zapobiegania programami profilaktycznymi objęte są już dzieci w wieku 8 – 13 lat.

² W tym duchu szły rozwiązania odrzuconego 23 sierpnia 2007 roku nowego projektu KK zaproponowanego przez komisję kodyfikacyjną pracującą pod kierunkiem prof. A. Siemaszki i Prokuratora Generalnego Z. Ziobry. Zakładał on m.in. rozszerzenie odpowiedzialności nieletnich: według projektu nieletni, którzy ukończyli 15 lat mają być odpowiedzialni za wszystkie zbrodnie i najpoważniejsze występki, jednakże pod warunkiem, że

prowadzoną dyskusję, które z tych rozwiązań jest skuteczniejsze, należałoby jedynie wskazać, że istotnym jest by znaleźć równowagę pomiędzy tymi dwoma postaciami reakcji. By w racjonalny sposób wpleść je w jeden, spójny system reakcji na zachowania naruszające porządek normatywny. By wreszcie uniknąć „miotania się między jakoby cudownymi wzorcami, które ponoć ktoś gdzieś zastosował, a interesami poszczególnych instytucji i ugrupowań politycznych (Gaberle 2003, s. 196)”.

Mając na względzie zarówno problemy związane ze wzrostem przestępczości nieletnich jak i z poszukiwaniem skutecznych sposobów rodzenia sobie z nią, w niniejszym opracowaniu zostanie przedstawiona propozycja systemu resocjalizacji realizowanego w *Glen Mills School* w USA. Prezentowany sposób oddziaływań korekcyjnych należy zaliczyć do tej grupy środków, które izolują nieletniego od jego środowiska rodzinnego, rówieśniczego. Wychowankowie *Glen Mills School* należą do tej kategorii, dla której na profilaktykę czy środki wolnościowe, mimo ewidentnej przewagi nad środkami zakładowymi, ze względu na wysoki stopień demoralizacji jest już za późno. System ten, mimo swojego „zamkniętego” charakteru nie chce rezygnować ze wszystkich korzyści jakie cechują oddziaływania wolnościowe, niepozabawiające wychowanka kontaktu z konformistycznie nastawionym środowiskiem społecznym. Przejawia się to w wielu aspektach funkcjonowania placówki. Od symbolicznego braku krat czy strażników, po zakrojona na szeroką skalę współpracę z instytucjami i przedstawicielami środowiska lokalnego w którym umiejscowiona jest szkoła.

WPROWADZENIE

Jedną z formy instytucjonalnej resocjalizacji nieletnich jest założona w odległości ok. 30 km na południowy zachód od Filadelfii w stanie Pensylwania szkoła *Glen Mills* (*Glen Mills School* – dalej GMS). Jej historia sięga połowy lat dwudziestych XIX wieku. Szkoła *Glen Mills* powstała w 1826 roku, jako część filadelfijskiego Domu Uchodźców. W 1892 roku została przeniesiona do hrabstwa Delaware gdzie mieści się do dziś. Obecnie szkoła *Glen Mills* jest najstarszą w Stanach Zjednoczonych instytucją edukacyjną z internatem, przeznaczoną dla młodzieży niedostosowanej społecznie (Muskala 2008).

Główna idea, na podstawie której funkcjonuje szkoła, wydaje się odwoływać do założeń psychologii humanistycznej i głosi potencjalność zmiany każdego z wychowanków. Zatem istotą rzeczy jest pozytywna diagnoza skupiająca się na poszukiwaniu uzdolnień, mocnych stron jednostki, zakładająca nieograniczone możliwości rozwoju, które

poziom rozwoju nie stoi temu na przeszkodzie. Ponadto, projekt znosił ograniczenie górnej granicy kary, jaką można wymierzyć nieletniemu, przy pozostawieniu wszakże możliwości nadzwyczajnego jej złagodzenia.

wychowankowie posiadają, a dzięki którym mogą zmienić swoje zachowanie na prospołeczne, realizując tym samym naczelną zadania szkoły.

Program oddziaływań oparty jest na zasadzie progresji. Poprzez przechodzenie przez kolejne poziomy przywilejów, w myśl założeń twórców systemu, wychowankowie „przeistaczają się” z niedostosowanych społecznie, w tak zwanych byków (*Bulls*) czyli pozytywnych członków społeczności uczniowskiej. Bardzo ważnym elementem w realizacji tego celu jest presja grupy, zwłaszcza owych „byków” zrzeszonych w *The Battling Bulls Club*, o którym w dalszej części. Ten z założenia pozytywny nacisk grupy, jest tak istotny w programie GMS, że należy podkreślić jego nadrzędność w odniesieniu do pozostałych oddziaływań realizowanych przez pracowników wychowawczych placówki (Hilhorst i in. 2004).

Ten sprawdzony, choć kontrowersyjny sposób oddziaływań, stosunkowo niedawno znalazł nowych naśladowców. Bo o ile na gruncie amerykańskim Glen Mills Schools są dobrze zakorzenione, to w Europie dopiero w 1998 roku powstała pierwsza placówka oparta na założeniach programu realizowanego w tego typu instytucjach.

PROGRAM GLEN MILLS SCHOOLS

Organami, które mogą kierować młodzież do udziału w programie rezydencjalnym (*Residential Program*) lub programie społecznym (*Community Based Program*) są sądy dla nieletnich, agencje socjalne lub inne właściwe organy uprawnione przez sąd.

Usługi świadczone przez *The Community Based Services Division* obejmują różnorodne programy, które nie wymagają stałego pobytu w ośrodku i są przeznaczone dla nieletnich przestępców i młodzieży problemowej, zarówno chłopców jak i dziewcząt. Oferta ta obejmuje między innymi: 1) Program Zarządzania Społecznością (*Community Management Services*); 2) Program Zarządzania Społecznością dla chłopców i dziewczynek z odroczonego weekendem (*Community Management Services for males and females with Weekend Respite*); 3) Program Zarządzania Społecznością – monitoring elektroniczny (*Community Management Services- Electronic Monitoring*); 4) Program Zarządzania Społecznością – kariera i edukacja techniczna (*Community Management Services- Career & Technical Education*); 5) Program Zasobów Sądowych i Społecznych (*Court and Community Resource Program*); 6) Program Zasobów Szkolnych i Społecznych (*School and Community Resource Program*); 7) Inicjatywa Reintegracyjna (*Reintegration Initiative*).

1) Program Zarządzania Społecznością (*Community Management Services - CMS*), obowiązujący od 1984 roku, opiera się o zasady odpowiedzialności, rozwoju kompetencji i ochrony społeczności.

Cel programu jest wieloraki: (1) zmniejszenie ogólnej recydywy, (2) dostarczenie tzw. "ryzykownej" młodzieży możliwości dla rozwoju osobistych umiejętności, tak by uniknąć dalszego zaangażowania systemu, (3) monitorowanie obecności szkolnej młodzieży utożsamianej z chronicznym wagarowaniem i (4) przygotowanie struktury i elementów systemu do prawidłowej reintegracji dla młodzieży powracającej do społeczności. Program oferuje codzienny, indywidualny kontakt i superwizję oraz 24 godzinną pomoc w nagłych sytuacjach w społeczności lokalnej, w której żyje nieletni. Pomoc jest dostępna przez 7 dni w tygodniu. Program ten może być również formą dodatkowej pomocy po zakończeniu pobytu rezydencjalnego.

CMS jest adresowany zarówno do młodzieży mającej orzeczone sankcje jak i dla tych bez wyroków, a będących pomiędzy 12 a 18 rokiem życia. Grupy docelowe dzielą się na trzy podstawowe kategorie: (1) nadzór po znalezieniu pracy, (2) prewencja, która zawiera przypadki przed wyrokami i przypadki z tzw. predyspozycjami i (3) wagary;

ad 1. w tym przypadku za cel stawia pomoc w reintegracji społecznej młodzieży, która znalazła miejsce praktyki zawodowej. Program ten zawiera wdrożenie przejściowego planu i jest wypełniony poprzez codzienny kontakt oraz nadzór. Uczestnicy powinni otrzymać pomoc w powrocie do szkoły, w poszukiwaniu zatrudnienia, jak również, indywidualne doradztwo. Praca z rodziną stanowi tu integralną część działań. W razie sytuacji kryzysowej kadra dostępna jest dla uczniów przez 24 godziny;

ad 2. prewencja, to wsparcie przed znalezieniem pracy dla tych, którzy są utożsamiani z grupa podwyższonego ryzyka, jak również dla tych, którzy oczekują na rozstrzygnięcie sądu;

ad 3. komponent ten skierowany jest do uczniów, którzy są identyfikowani jako mający chroniczną tendencję do wagarów. Pracownicy realizujący CMS kontrolują przestrzeganie obowiązku uczęszczania do szkoły, w razie konieczności pomagają w przygotowaniach oraz zdają relację sądowi z przestrzegania jego nakazów.

2) Program Zarządzania Społecznością z odroczonego weekendem (*Community Management Services with Weekend Respite*) – jest to program oferowany jako forma przejściowa dla tych spośród uczniów, którzy nie radzą sobie z realizacją założeń CMS. Wychowankowie ci spędzają weekendy (od piątku do niedzieli) w akademiku na terenie

głównego kampusu GMS i biorą udział w zajęciach, które mają zmienić ich nastawienie na bardziej pozytywne, prospołeczne.

3) Program Zarządzania Społecznością z odroczonym weekendem dla dziewcząt (*Community Management Services Female Weekend Respite*) – program ten działa jako sankcja dla tych dziewcząt, które wymagają większego ustrukturyzowania i kontroli niż w programie CMS. Dostępny jest on w weekendy na terenie kampusu. Trwa 48 godzin i jest ukierunkowany i przygotowany specjalnie dla dziewcząt.

4) Program Zarządzania Społecznością – monitoring elektroniczny (*Community Management Services- Electronic Monitoring*) – jest to wyspecjalizowana usługa zapewniająca dodatkową ochronę gwarantującą, że nieletni pozostanie w domu, gdyż jest nad nim sprawowany dozór elektroniczny. Program obejmuje również codzienny kontakt z pracownikiem CMS.

5) Program Zarządzania Społecznością – kariera i edukacja techniczna (*Community Management Services- Career & Technical Education - CTE*) – jest to dodatkowy program pakietu CMS dla tych spośród uczniów, którzy chcą skorzystać z udziału w zajęciach mających charakter wprowadzający do edukacji technicznej prowadzonego w ramach programu rezydencjalnego GMS. Studenci są przewożeni na teren kampusu, w którym odbywają się zajęcia. W programie może brać udział do 18 nieletnich, trwa on do 6 miesięcy i składa się z 3 faz.

6) Program Zasobów Sądowych i Społecznych (*Court and Community Resource Program - CCRP*) i Program Zasobów Szkolnych i Społecznych (*School and Community Resource Program - SCR*P) to dwa bardzo podobne programy stworzone w oparciu o współpracę pomiędzy GMS a wydziałem ds. nieletnich, placówkami świadczącymi usługi dla nieletnich w hrabstwie, w jednym przypadku – CCRP oraz systemem szkół publicznych w drugim – SCR. Zawierają one w sobie komponenty prewencyjne dla grup ryzyka, jak i działania resocjalizacyjne. Celem programów jest poprawa w zakresie systematycznego uczestniczenia w zajęciach szkolnych uczniów i zapobieganie wagarowaniu. Personel GMS pomaga lokalnym szkołom i kuratorom sądowym zapewniając wsparcie w radzeniu sobie z trudnymi zachowaniami uczniów.

8) Inicjatywa Reintegracyjna (*Reintegration Initiative*) - jest to program stworzony w oparciu o współpracę pomiędzy Sądem Rodzinnym w Filadelfii, Departamentem Spraw Społecznych i szkołą GMS w celu planowania działań reintegracyjnych od momentu ponownego powrotu do społeczności lokalnej do czasu zwolnienia z obowiązkowej opieki po zakończeniu programu.

Program realizowany w warunkach stałego pobytu w ośrodku oparta jest na systemie *Balanced Approach Restorative Justice*³ (BARJ). Dąży on do osiągnięcia długoterminowych zmian w zachowaniu i rozwoju umiejętności życiowych. Program ten obejmuje zakwaterowanie, wyżywienie, ubranie, kontrolę i zarządzanie zachowaniem, poradnictwo indywidualne i grupowe, naukę umiejętności szkolnych i zawodowych, opiekę medyczną i dentystyczną, zajęcia sportowe i rekreacyjne. Do Glen Mills School przyjmowana jest młodzież ze wszystkich stanów w wieku od 15⁴ do 18 lat, która stwarza poważne problemy wychowawcze. Minimalny okres pobytu w GMS, ze względu na przebieg realizowanych w szkole programów resocjalizacyjnych określony jest na 18 miesięcy.

Natychmiast po przyjęciu do ośrodka każdemu uczniowi⁵ przydzielany jest pokój, łóżko oraz indywidualny opiekun (*counselor*). W ciągu doby otrzymują oni odzież, a przed upływem trzech dni roboczych przechodzą gruntowne badania medyczne. Uczniowie poddawani są wstępnej klasyfikacji i określani jako przypadek standardowy lub intensywny na podstawie raportu CANS (*Child and Adolescent Needs and Strengths* - narzędzie stosowane przez instytucje zajmujące się zdrowiem psychicznym dzieci, młodzieży i ich rodzin⁶).

W trakcie pobytu w placówce główną aktywnością jej wychowanków jest nauka. Celem Programu Oświatowego szkoły Glen Mills jest pomoc wychowankom w rozwijaniu ich wiedzy oraz umiejętności personalnych, które odkryją w nich własny potencjał i będą sprzyjać sukcesom szkolnym.

Program działa w oparciu o 182 dniowy rozkład zajęć szkolnych i realizowany jest codziennie od poniedziałku do piątku w godzinach od 9.00 do 14.00 (z poranną przerwą na śniadanie oraz popołudniową na drugie śniadanie).

Każdy uczeń w trakcie roku szkolnego realizuje program dostosowany do jego indywidualnych potrzeb. Dzięki nauczaniu grupowemu, nauczaniu indywidualnemu oraz

³ Na temat BARJ - *Balanced Approach Restorative Justice*, celów jakie stawia i środków ich realizacji zob m.in. na oficjalnej stronie The Pennsylvania Commission on Crime and Delinquency: <http://www.pccd.state.pa.us/pccd/lib/pccd/stats/barj%20eval%20exec%20summary%20may99.pdf>; Outcome Measures for Pennsylvania's Balanced Approach / Restorative Justice (BARJ) Initiatives, Submitted to The Juvenile Advisory Committee May 12, 1999, Project Director Douglas Thomas; *Balanced and Restorative Justice for Juveniles: A Framework for Juvenile Justice in the 21st Century, Report*, August 1997, zob m.in. na oficjalnej stronie National Criminal Justice Reference Service: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles/framwork.pdf>

⁴ Dolna granica wiekowa na poziomie 15 lat występuje we wszystkich oficjalnych publikacjach GMS, por. na oficjalnej stronie www GMS: <http://www.glenmillsschool.org/>, ale w nielicznych publikacjach pojawia się 12 rok życia, zob. Y. Iram, H. Wahrman, Z. Gross, *Educating Toward a Culture of Peace*, Greenwich, Connecticut 2006, s. 104. Ta nieścisłość może wynikać z faktu, iż w GMS od 1984 roku jest realizowany program The Community Management Services, którego adresatem jest młodzież od 12 do 18 lat.

⁵ Wychowanków określa się mianem uczniów/studentów.

⁶ Na temat CANS zob. <http://www.buddinpraed.org/cans>

zindywidualizowanym programom, uczniowie mogą poznawać swoje możliwości. Po przyjęciu do ośrodka uczeń jest poddawany kilku diagnostycznym testom, mającym ustalić poziom jego wiedzy i umiejętności. W oparciu o wyniki diagnozy student kwalifikowany jest do jednego z pięciu poziomów nauczania.

1. Centrum Nauczania (*The Learning Center*) – trafiają tu ci z wychowanków, którzy przejawiają specjalne potrzeby edukacyjne.

2. Poziom średnio zaawansowany - stworzony, by dostarczyć wychowankom praktyczną wiedzę na poziomie podstawowym, z wykorzystaniem interesujących materiałów dydaktycznych w dziedzinie matematyki, sztuki, literatury, nauk społecznych.

3. Pre-GED - program dla osób, które nie posiadają dyplomu ukończenia liceum i muszą doskonalić swoje kwalifikacje edukacyjne jak i umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Program ten wstępnie przygotowuje do GED. Program Pre-GED - kierowany jest też do osób dorosłych, które napotykać powyższe problemy. Wiele osób dorosłych zaczyna swoje przygotowanie do egzaminu GED⁷ od uczestnictwa w programie Pre-GED. Kursy są prowadzone w sposób tradycyjny lub w centrum multimedialnym. Lekcje odbywają się z częstotliwością 3 do 10 godzin tygodniowo.

4. GED - program został stworzony, aby zapewnić pomyślne zdanie egzaminu GED (*General Education Development*) poprzez bardzo intensywne, rozbudowane nauczanie. Warto podkreślić, że uczestnicy programu realizowanego przez Szkołę Glen Mills osiągają wyższe wyniki od średniej krajowej.

5. Przygotowanie do nauki na uczelni wyższej (*College Preparatory*) – ma wyposażyć uczniów w odpowiednie umiejętności oraz stworzyć im warunki, dzięki którym będą oni mogli spełnić wymagania niezbędne do przyjęcia do wyższych placówek oświatowych i ma ułatwić im przejście przez procedury związane z przyjęciem do nich.

Inne usługi edukacyjne świadczone przez Szkołę Glen Mills obejmują doradztwo w zakresie wyboru szkoły wyższej, sposobów pokrycia kosztów egzaminów wstępnych i opłat zgłoszeniowych. Wychowankowie otrzymują pomoc przy zwracaniu się o pożyczki oraz stypendia naukowe i socjalne. W szkole działa Fundusz Stypendialny W. Hermana Barcusa (*The W. Herman Barcus Scholarship Fund*), który opiera się na prywatnych darowiznach na

⁷ Egzamin GED (Test of General Educational Development), jest powszechnie uznawany za odpowiednik dyplomu ukończenia szkoły średniej. GED składa się z pięciu działów: angielski (angielski I: gramatyka, składnia i ortografia; angielski II: esej), analiza tekstu, nauki społeczne, nauki ścisłe, matematyka (matematyka I z użyciem kalkulatora i matematyka II bez użycia kalkulatora). Więcej na ten temat zob. np. na oficjalnej stronie the American Council on Education: <http://www.acenet.edu/AM/Template.cfm?Section=GEDTS>

rzecz absolwentów placówki i dostępny jest dla tych, którzy spełnili bardzo wysokie kryteria stypendialne.

Departament Edukacji Zawodowej (*The Vocational Education Department*) uczestniczy w ocenie predyspozycji uczniów do określonego zawodu. Ocenie poddawane są takie zdolności jak: koordynacja wzrokowo-ruchowa, umiejętność komunikacji werbalnej, koordynacja ruchowa, zdolności manualne itp. Wyniki przeprowadzonych testów wskazują na predyspozycje uczniów, które z kolei decydują o wyborze jednego z piętnastu oferowanych na warsztatach kierunków: ceramika, sztuka użytkowa, dziennikarstwo, optyka, fotografia, drukarstwo, radiofonia, inżynieria dźwięku, stolarstwo, blacharstwo samochodowe, spawalnictwo, technologia samochodowa (*automotive technology* - dziedzina zajmująca się projektowaniem i konstruowaniem samochodów), zarządzanie detaliczne, produkcja filmowa oraz projektowanie architektoniczne⁸.

Po dokonaniu wstępnej oceny uczeń przechodzi do kolejnego etapu, które stanowi Centrum Kształcenia Zawodowego (*The Vocational Learning Center*). Wychowanek nabywa tam podstawowych umiejętności: niezbędnych dla wybranego przez niego zawodu, jak również umiejętności praktycznych. Doświadczenie zawodowe uzupełniane jest w trzecim etapie procesu i prowadzi do czwartego i ostatniego już kroku, Rozwoju Zawodowego (*Carter Development*), który przybliży wychowanek do powrotu do społeczeństwa. Wówczas jest on kierowany jest na spotkanie z doradcą zawodowym na rozmowę dotyczącą jego przyszłości.

W szkole GMS działa Alternatywny Program Edukacyjny dla młodzieży przejawiającej zachowania destrukcyjne (*Alternative Education for Disruptive Youth Program*). Program ten jest całodziennym programem nauczania zaprojektowanym, aby dostarczyć nowych doświadczeń uczniom, którzy mieli trudności w poprzednich placówkach szkolnych. Celem Alternatywnego Programu Edukacyjnego jest zmiana niestosownego zachowania ucznia na prospołeczne oraz rozwinięcie w nim umiejętności niezbędnych do podtrzymania tej zmiany. Działalność kadry wynika z przekonania, że każdy uczeń ma potencjał do dokonania w sobie korzystnych zmian i ich podtrzymania oraz indywidualne uzdolnienia, które mogą być rozwijane w odpowiednio sprzyjających warunkach szkolnych i pozwolą mu odnieść sukces. W szkole wprowadzono specjalnie skonstruowany program nauczania mający na celu korzystną modyfikację zachowania uczniów i umożliwienie im w przyszłości odpowiedniego funkcjonowanie w integracji ze społeczeństwem.

⁸ <http://www.glenmillsschool.org/>

Alternatywny Program Edukacyjny stwarza następujące możliwości edukacyjne: 1) gromadzenie punktów HS⁹; 2) testy ASVAB¹⁰; 3) umieszczenie w szkole wyższej; 4) przygotowanie do podjęcia pracy zawodowej; 5) kształtowanie umiejętności zawodowych i życiowych, 6) przygotowanie do testów ACT/SAT¹¹; 7) kształtowanie umiejętności zarządzania finansami; 8) zarządzanie zachowaniem; 9) zajęcia terapeutyczne dotyczące profilaktyki zachowań związanych z nadużywaniem alkoholu i narkotyków; 10) kształtowanie kompetencji komunikacyjnych i kierowniczych. Program ten przeznaczony jest dla chłopców w wieku 11-18 lat lub będących w klasie od 6 do 12. Kryterium dyskwalifikującym do przyjęcia jest występowanie u dziecka następującej grupy zachowań: 1) skłonności do wzniesienia ognia i / lub podpałek; 2) skłonności samobójczych lub zachowania auto-destrukcyjnych, 3) psychoz lub zaburzeń myślenia oraz 4) uznanie, że szkoła ta nie jest właściwym środowiskiem edukacyjnym dla dziecka¹².

Pamiętając, że mamy do czynienia nie tylko, a nawet nie przede wszystkim z osobami przejawiającymi trudności edukacyjne, a niedostosowanymi społecznie i to w stopniu znacznym, gdzie problemy szkolne są wtórnym przejawem takowych, powstały programy uwzględniające taki stan rzeczy. Oparte są one na zaufaniu i możliwości brania przez studentów odpowiedzialności za siebie i innych, czego symbolicznym wymiarem jest brak ogrodzeń czy krat w oknach, a nawet personelu ochrony. Aktualnie w GMS wykorzystywane są cztery programy oparte na dowodach (*evidence-based*), a odwołujące się do podejścia kognitywno-behawioralnego: 1) moralna terapia ego (*Moral Reconciliation Therapy, MRT*) - jest to poznawczo – behawioralna interwencja łącząca elementy z różnych tradycji psychologicznych odwołujących się do konstruktów ego oraz rozwoju społecznego, moralnego i zmiany zachowań (zob; Barczykowska 2011); 2) MRT - program towarzyszący radzeniu sobie ze złością (*MRT- companion programming Coping with Anger*) - jest elementem moralnej terapii ego ukierunkowanej na radzenie sobie ze złością; 3) program rodzicielski i wartości rodzinnych (*Parenting and Family Values*) - jest również częścią moralnej terapii ego nastawionej na kształtowanie kompetencji rodzicielskich; 4) trening umiejętności życiowych Botvina (*Botvin LifeSkills Training*) - jest to program ukierunkowany na problemy związane z nadużywaniem alkoholu, narkotyków i przemocą.

⁹ High School Credits – niezbędne do pomyślnego zakończenia szkoły, kursu

¹⁰ The Armed Services Vocational Aptitude Battery (ASVAB) – umożliwiające wstąpienie do armii. Więcej na ten temat zob: <http://official-asvab.com/>

¹¹ ACT i SAT to standaryzowane testy na wyższe uczelnie

¹² Na podstawie <http://www.glenmillsschool.org/>

W GMS działają również cztery *Competency Based Programs*: 1) program edukacyjny przeciwdziałania narkomanii i nadużywania alkoholu (*Drug&Alcohol Education*); 2) prewencji przemocy z użyciem broni (*Gun Violence Prevention*); 3) promocji zdrowia i prawidłowego odżywiania się (*Welness&Nutrition*); 4) program kształtowania niezależnych kompetencji życiowych (*Independent Living Skills*).

ad 1) Program edukacyjny przeciwdziałania narkomanii i nadużywania alkoholu składa się z 24 lekcji, które poprzez wykłady, ćwiczenia grupowe, rozmowy, ukierunkowane dyskusje mają za zadanie zmniejszyć przyszłe uzależnienie od narkotyków i alkoholu.

ad 2) Program prewencji przemocy z użyciem broni jest to 16 tygodniowy program, który wykorzystuje wykłady, ćwiczenia, rozmowy w celu dostarczenia strategii przeciwdziałania przemocy z wykorzystaniem broni. Wykorzystuje on materiały opracowane przez *Bureau of Juvenile Justice Services* pensylwańskiego Zakładu Opieki Publicznej.

ad 3) Program promocji zdrowia i prawidłowego odżywiania się jest wszechstronnym programem dającym uczniom szansę na poprawę jakości ich życia poprzez rozwijanie prawidłowych nawyków żywieniowych, diety i ćwiczeń.

ad 4) Program kształtowania niezależnych kompetencji życiowych oparty jest na programie kształtowania umiejętności życiowych Casey`a (*Casey Life Skills curriculum*). Kurs obejmuje następujące zagadnienia: zarządzania finansami, domem, rozwijania kompetencji opiekuńczych, dbania o bezpieczeństwo, kompetencji społecznych, edukacyjnych, umiejętność poszukiwania i utrzymania pracy, rozumienia i przestrzegania prawa, prokreacji i seksualności człowieka.

Powodem do dumy, zarówno dla uczniów, jak i personelu, są programy lekkoatletyczne Szkoły Glen Mills. Duża grupa uczestników czyni lekką atletykę nieodłącznym elementem ogólnego programu. Szkoła jest członkiem Międzyszkolnego Stowarzyszenia Lekkoatletycznego Stanu Pensylwania (PIAA - *the Pennsylvania Interscholastic Athletic Association*) oraz Stowarzyszenia Lekkoatletycznego Regionu Delaware Valley (DVAA - *Delaware Valley Athletic Association*). Szkołę Glen Mills reprezentuje 15 drużyn w różnych dyscyplinach sportowych, m.in.: futbol amerykański, biegi przełajowe, golf, piłka nożna, koszykówka, zapasy, wyciskanie sztangi, pływanie, baseball, piłka siatkowa, hokej, tenis, biegi lekkoatletyczne halowe i stadionowe

Ośrodek Glen Mills posiada również imponujące obiekty lekkoatletyczne. Wiele meczy rozgrywanych jest w Kompleksie im. Harrisona (*Harrison Gymnasium Complex*), na Stadionie im. J. Pearsona lub też Kompleksie Baseballowym im. Everet Swanson. Obiekty treningowe i rekreacyjne obejmują 4 uniwersalne boiska, 2 boiska do gry w baseball, krytą

plywalnię o rozmiarze olimpijskim, siłownię, lodowisko do gry w hokeja oraz zadaszony obiekt rekreacyjny. Znajduje się w nim 200-metrowa bieżnia, 5 kortów do gry w tenisa, piłkę siatkową oraz koszykową, jak również sala do uprawiania zapasów. Odbywa się w nich wiele zajęć obowiązkowych, będących częścią programu tygodniowego.

Szkoła Glen Mills we współpracy z Filadelfijskim Sądem Rodzinnym oraz Departamentem Usług Społecznych wprowadziła program wsparcia i nadzoru, którym obejmowani są sprawcy wykroczeń powracający z placówki do społeczeństwa. Reintegracja oparta jest na kilku zasadach: określenie intensywności usług opartych na ocenie CANS¹³, podejściu multiagencyjnym, które obejmuje Pracownika Reintegracyjnego (RW- *Reintegration Worker*), Kuratora Sądowego (PO- *Probation Officer*), kadrę placówki, rodzinę oraz młodzież, zaangażowanie rodziny i skupienie się na zasobach wspólnoty, pomoc Pracownika Reintegracyjnego w znalezieniu pracy przez trzy miesiące po zwolnieniu, skupienie się na opiece społecznej rodziny, obecności w szkole, zatrudnieniu i wykorzystaniu zasobów w społeczności ludzi młodych. Pracownik reintegracji, kurator sądowy oraz personel ściśle ze sobą współpracują.

Ukoronowaniem myśli resocjalizacyjnej / filozofii *Glen Mills School* jest *The Battling Bulls Club*, który wykorzystuje, choć lepiej powiedzieć ma wykorzystywać pozytywną presję rówieśników w prospołeczny rozwój wychowanków. W myśl oficjalnych założeń *The Battling Bulls Club* jest organizacją wychowanków, której zadaniem jest rozwijanie pozytywnych umiejętności przywódczych wśród uczniów, kształtowanie prospołecznej kultury normatywnej, stwarzanie warunków do ujawniania się i ekspresji pozytywnych zachowań. Zadaniem członków klubu jest koordynowanie szeregu aktywności na kampusie, w tym prowadzenie i przewodzenie spotkaniom, monitorowanie aktywności w szkole, koordynowanie pracy wychowanków. Wszyscy uczniowie mogą stać się członkami tej elitarniej grupy w oparciu o ocenę ich sprawowania się oraz rekomendację rówieśników i personelu¹⁴.

Stanowi on swoisty samorząd uczniowski. Swoisty gdyż jest to bardzo elitarny klub. Należą do niego tylko ci spośród uczniów, którzy spełnia szereg, bardzo wysokich wymagań. Grupa ta odpowiedzialna jest za propagowanie i rozwój pozytywnego przywództwa oraz stanowi podstawę do rozwoju zachowań prospołecznych. Przynależność do „Byków” jest ukoronowaniem drogi, jaką można przejść w szkole *Glen Mills*. Łączy się ono z pełnią

¹³ Child and Adolescent Needs and Strengths - narzędzie stosowane przez instytucje zajmujące się zdrowiem psychicznym dzieci, młodzieży i ich rodzin Patrz przypis 6.

¹⁴ Na podstawie <http://www.glenmillsschool.org/>

przywilejów, jakie proponuje ten system, a są one w porównaniu z niższymi poziomami niemałe. Od samodzielnych pokojów, zapewniających trudną do osiągnięcia na niższych poziomach prywatność i intymność (na niższych poziomach chłopcy śpią w wieloosobowych salach, na łózkach piętrowych w pokojach bez drzwi) do, w zasadzie pełnej władzy nad innymi mieszkańcami internatu. Stanowią, można by rzec nawet nie tyle pomoc dla wychowawców, co sami stają się personelem i to w dużej mierze bez jakiegokolwiek nadzoru. Zasady, które obowiązują w GMS stawiają ich ponad rówieśnikami, a przejawia się to na każdym etapie funkcjonowania mieszkańców placówki. Chłopcy nie należący do tego elitarnego klubu nie mogą z jego członkami rozmawiać na tematy prywatne, „Byki” są dysponentami lepiej i gorzej płatnej pracy, którą wykonują wychowankowie – to tylko wybrane, jakże różne reguły, które czynią członków tego elitarnego klubu wybranymi. Programy tygodniowe, których realizacja monitorowana jest także głównie przez samorząd, tworzone dla każdego ucznia GMS, a obejmujące zajęcia obowiązkowe związane z edukacją, sportem i czasem wolnym stanowią tylko formalną część środków oddziaływania wychowawczego. Pozostałe to właśnie wpływ owej ekskluzywnej grupy odniesienia. A przy wyeliminowaniu klasycznej terapii z systemu¹⁵, stanowi on najważniejszą formę wpływu na młodego człowieka. Mieszkańcy sami nawzajem kontrolują przestrzegania zasad i reguł obowiązujących w GMS¹⁶. Wieczne apele podsumowujące dzień stają się miejscem krytyki wybranych wychowanków¹⁷.

ZAKOŃCZENIE

Wzrost przestępczości nieletnich zmusza do poszukiwania coraz to nowych sposobów, środków zapobiegania i resocjalizacji sprawców czynów zabronionych. W tym także systemów resocjalizacji zakładowej, izolującej jednostki wykolejone od ich dotychczasowego, często dysfunkcyjnego czy wręcz patologicznego środowiska wychowawczego. W tych poszukiwaniach sprawdzonych, funkcjonujących wzorów należy jednak zachować daleko idącą ostrożność. Przykładem niech będzie właśnie zaprezentowany

¹⁵ Kandydaci określani na podstawie diagnozy jako wymagający pomocy psychoterapeutycznej są wykluczani z systemu. Psycholodzy nie są zatrudniani w Glen Mills School, jak mówi Sam Ferrainola – do 2007 roku dyrektor wykonawczy, problemy jakie przejawiają chłopcy nie są wynikiem ich psychologicznego nieładu.

¹⁶ W Glen Mills School obowiązują pięć głównych zasad: nie krzywdź, nie oszukuj, nie kradnij, czas lekcji jest święty i zakaz biegania (gdy biegniesz inni mogą pomyśleć że uciekasz)

¹⁷ Podobieństwo do tzw społeczności na przykład w komunach terapeutycznych zob. np. Pospiszyl K., Resocjalizacja. Teoretyczne podstawy oraz przykłady programów oddziaływań, Warszawa 1998, ss. 91 – 101; Cekiera Cz., Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych, Lublin 1993, ss 132 – 138, 154 - 162 jeśli w ogóle jest, to tylko pozorne. W GMS to raczej swoiste „kazanie” o przewinach wybranych wychowanków.

system *Glen Mills School*, wszak działa już od ponad 180 lat, a jego skuteczność określa się na poziomie 70%, ale czy jest wolny od wad?

Realizowany w GMS program oddziaływań wychowawczych, odwołując się do powszechnie występującej w literaturze klasyfikacji systemów zakładowych (Czapów 1980, Dukaczewsk 1990), można by określić jako system progresywny z elementami socjopedagogicznego. Bo tak, jak w tym pierwszym mamy do czynienia z szeregiem poziomów, etapów przez które w wyniku postępującego procesu naprawczego przechodzi wychowanek. A tak, jak w drugim hołduje on zasadom samorządności. Choć oczywiście trzeba zaraz dodać, że zwłaszcza system socjopedagogiczny opierał się na wielu innych, istotnych założeniach, jak choćby na centralnej pozycji dorosłego szefa grupy opartej na nieformalnych więzach, a ta forma samorządności, którą obserwujemy w GMS ma niewiele wspólnego z tradycyjnymi wzorami systemów republik młodzieży czy wiosek dziecięcych (por. Kalinowski 2005).

System progresywny w swej klasycznej postaci, ze swą zewnątrz sterownością ma wiele wad, które w GMS mają z pewnością okazje pojawić się w całej krasie. Rola wychowawcy ogranicza się tu do zewnętrznej obserwacji, a nie poznania i uwzględniania zainteresowań i potrzeb psychicznych wychowanka. Pamiętać należy, że jest to placówka resocjalizacyjna i trafiają tu często osoby znacznie niedostosowane społecznie, za naruszenie bardzo poważnych norm prawnych, dla których niejednokrotnie alternatywą jest zakład karny. To rzecz jasna nie dyskwalifikuje tych osób, ani tego systemu, ale powszechnie podnosi się, niebezpieczeństwo rozwijania się hipokryzji, dwulicowości wychowanków. W sytuacji, kiedy system oddziaływań, ogranicza się w zasadzie do przechodzenia na wyższe poziomy przywilejów istnieje niebezpieczeństwo bardzo instrumentalnego traktowania zasad i norm obowiązujących w szkole.

A zatem system resocjalizacyjny GMS jawi się jako, przynajmniej bardzo zagrożony negatywnymi stronami systemu progresywnego, a ponadto swoista forma samorządu musi budzić niepokój o przestrzeganie podstawowych praw jednostki. Można przypuszczać, iż mimo pozornego ładu i spokoju panującego w szkole¹⁸ sytuacja wychowawcza nie musi być korzystna dla większości uczniów. Istnieje obawa, że pewne cechy nabyte w przeszłości, cechy, które między innymi doprowadziły młodych ludzi do tej placówki, nie wyrugowane w toku procesu resocjalizacji a jedynie skrzętnie ukrywane, dojdą do głosu po wejściu do *The Battling Bulls Club*. Przy niemal nieograniczonej władzy musi to budzić głęboki niepokój.

¹⁸ Zob. doroczny raport Departamentu Opieki Społecznej Stanu Kalifornia:
<http://www.cclcd.ca.gov/res/pdf/GlenMillsAnnualOct2006.pdf>

Znajduje to potwierdzenie w licznych wypowiedziach na forach internetowych, w których zabierają głos byli wychowankowie GMS, jak i ich rodziny. I choć pojawiają się wypowiedzi pozytywnie oceniające ten system, to ilość wypowiedzi krytycznych jest przeważająca.

Przebywałem w Szkole Glen Mills w wieku 16 i 17 lat (...) To miejsce to bardzo ładna szkoła, ale uwierz mi, to więzienie psychiczne (mental prison) – Dan.

Byłem uczniem w Szkole Glen Mills. Mogę przedstawić prawdę. Szkoła ma wiele do zaoferowania młodym chłopcom, którzy dopuścili się przestępstw (...) Jeśli jednak zrobisz coś, z czym się oni nie zgadzają, karzą cię i nie oznacza to rozmowy ani odebrania przywilejów - Mark

Mogę tylko powiedzieć, że jeśli przestrzegasz zasad i wykorzystujesz szanse, nie będziesz miał kłopotów w Szkole Glen Mills. Są tam członkowie ekipy, którzy prawdopodobnie nie powinni zostać opiekunami – student class of 2000¹⁹.

To tylko nieliczne z ponad kilkuset opinii, jakie można znaleźć na tym forum. Choć część z nich, jak to zwykle bywa, przy tego typu wypowiedziach, jest wyolbrzymiona, to istnieje duże prawdopodobieństwo, że niektóre są prawdziwe. Samo to potwierdza obawy możliwości wystąpienia pewnych negatywnych cech w samym systemie.

Ale to co może być zagrożeniem, co może budzić nasze wątpliwości, tak co do przestrzegania podstawowych praw jednostki, jak i skuteczności oddziaływań korekcyjnych może mieć także swoją jaśniejszą stronę. Niebezpieczeństwo nadużywania władzy czy przywilejów, tak w strukturach formalnych jak i nieformalnych występuje zawsze niezależnie od rodzaju i charakteru placówki. Czy tak jest w GMS? Z pewnością zdarzają się tego typu zdarzenia, o czym mogą świadczyć chociażby cytowane opinie byłych wychowanków, ale te same wypowiedzi (por. Mark, student class of 2000) choć wszak nie to było ich celem, zwracają uwagę na szansę jaką daje ten system nieletnim przestępcom. I wydaje się, że ta szansa to nie tylko kwestia bogatej oferty edukacyjnej czy tej związanej z aktywnością sportową, która podkreśliśmy jeszcze raz, stanowi jedną z głównych form oddziaływania. Tym co godne podkreślenia, to właśnie szansa jaka wynika z włączenia wychowanków do pracy wychowawczej, to owa elitarna grupa „Byków”, która staje się celem dążeń dla każdego z uczniów *Glen Mills School*.

System GMS pokazuje dobitnie, że głównie poprzez pracę z grupą można wytworzyć mechanizmy kontroli wewnętrznej. Jest przykładem jaki trudno byłoby znaleźć w naszym rodzimym systemie resocjalizacji zakładowej nieletnich niedostosowanych społecznie. I choć system ten może budzić szereg wątpliwości, może być inspiracją w poszukiwaniu nowych sposobów resocjalizacji nieletnich sprawców czynów zabronionych.

¹⁹ Zobacz forum dyskusyjne dostępne pod adresem: <http://www.topix.net/forum/city7'exton/pa/TS90QMG9CLPLRB3FP>

BIBLIOGRAFIA

1. Balanced and Restorative Justice for Juveniles: A Framework for Juvenile Justice in the 21st Century, *Report*, August 1997.
2. Barczykowska A., Podejście kognitywno-behawioralne w pracy penitencjarnej i postpenitencjarnej (na przykładzie wybranych programów korekcyjnych stosowanych w USA), *Probacja* 2011, nr 2.
3. Cekiera Cz., Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych, Lublin 1993.
4. Czapów Cz., Wychowanie resocjalizujące, Warszawa 1980.
5. Dubnov Wm. L., The *Glen Mills* Project: Innovation in Juvenile Corrections, *Journal of Offender Counseling, Services, & Rehabilitation*, 1986, vol. 10, n. 4.
6. Dukaczewski E. J., Z historii instytucji i koncepcji resocjalizacyjnych w Europie i USA (w:) K. Pospiszyl (red.): Resocjalizacja nieletnich. Doświadczenia i koncepcje, Warszawa 1990.
7. Gaberle A., Nierozłączna triada. Przestępstwo, przestępca, społeczeństwo, Gdańsk 2003.
8. Hilhorst N., Klooster E., van Dijk B.(medew.), Walraven G. (medew.), Programma-evaluatie van de Glen Mills School, Amsterdam, DSP-Groep, 2004.
9. Iram Y., Wahrman H., Gross Z., Educating Toward a Culture of Peace, Greenwich, Connecticut 2006.
10. Kalinowski M., Resocjalizacja nieletnich w państwach europejskich i pozaeuropejskich, Warszawa 2005.
11. Kofta M., Psychologia aktywności. Zaangażowanie, sprawstwo, bezradność, Poznań 1993.
12. Machel H., Psychospołeczne uwarunkowania pracy resocjalizacyjnej personelu więziennego, Gdańsk 2001.
13. Muskała M., System resocjalizacyjny Glen Mills School, *Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze*, 2008, nr 1
14. Outcome Measures for Pennsylvania's Balanced Approach / Restorative Justice (BARJ) Initiatives, Submitted to The Juvenile Advisory Committee May 12, 1999, Project Director Douglas Thomas

15. Pospiszyl K., Resocjalizacja. Teoretyczne podstawy oraz przykłady programów oddziaływań, Warszawa 1998.
16. Snyder H. N., Sickmund M., Juvenile Offenders and Victims: 2006 National Report, National Center for Juvenile Justice, 2006,

Strony internetowe

17. <http://www.acenet.edu/>
18. <http://www.buddinpraed.org/>
19. <http://www.cclid.ca.gov/>
20. <http://www.glenmillsschool.org/>
21. <http://www.ncjrs.gov/>
22. <http://www.pccd.state.pa.us/>